

Precedent in Bavel

• 1) **The Baalei Mesora as the anchors of continuity**

<https://judaism.stackexchange.com/questions/3595/what-do-we-know-about-the-yemenites-adding-deleting-maimonides-from-their-pra/4759#4759>

I once perused a manuscript of part of the siddur, dating from the 9th century (in the JTS library), and the Kaddish there is extremely long - it contained requests from Hashem on behalf of the Reish Galusa, the heads of the yeshivos of Sura and Pumbedisa, and a fourth person whose name is illegible (there's a scholarly claim that it was R' Amram Gaon, who according to this view headed a breakaway yeshivah; my personal opinion is that it was simply the local rav or rosh yeshivah of whatever community this manuscript comes from). So there was certainly precedent for such additions, and indeed the Kaddish Derabbanan that we say is sort of a vestige of that.

## 2) Aggadeta as an anchor of respite, continuity and hope.

**Strongest Learning Instrument to Express Kiddush Hashem  
But more than mere entertainment**

**עולת שבת סימן רצ"ק ב**

ב ולדורש בדברי אגדה. פירוש כדי להמשיך לב השומעים, אבל עיקר הדרוש יהא ללמד לעם חוקי אלהים דינים והנהגות ישרים ולהוכיחם על פרצות הדור.  
Rav Shmuel ben Rav Yosef was born in Krakow, Poland 1640

### Rambam Contradiction?

**רמב"ם סדר תפילות נוסח הקדיש**

קדיש דרבנן כל עשרה מישראל או יתר שעוסקין בתלמוד תורה שעל פה ואפילו במדרשות או בהגדות כשהן מסיימין אומר אחד מהן קדיש בנוסח זה: יתגדל ויתקדש שמיא רבא

However

**רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק ו משנה יא**

א"ר חנניא בן עקשיא רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנא' השם חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר - רבי חנניא בן עקשיא אינו מן הברייתא אלא סיום נאה הוא, ונהגו העם לאמרו בסיום הפרקים לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה, דאמר מר [סוטה מט] ויהא שמיא רבא דאגדתא:

**Generating the most heartfelt YSR- Kavana & Kiddush Hashem  
Lifeline**

**Solution #1- Response is generated by Joyous learning- not any learning****ברכי יוסף אורח חיים סימן נה**

א. ... ואפשר לומר דודאי מן הדין יש לומר קדיש על כל תורה שבע"פ, וכן מוכח קצת ממאי דאמרינן (סוטה מט א) איהא שמיה רבא דאגדתא. דמדאיצטריך לפירוש איהא שמיה דאגדתא, משמע דאומרים קדיש על שאר התורה שבע"פ, אלא דקדיש דאגדה גדלה מעלתו דקאים עלמא. ונראה הטעם דכיון דאגדה מושכת לבו של אדם, ישמח ישראל, וכי עניין גברי יהא שמיה מתוך שמחת מצוה, נוחא למאריהו וקאים עלמא. ומהך טעמא נהגו לומר בשלהי שמעתא רחב"ע, בעבור ישמח העם שהיא אגדה וזכות ישראל, ואומרים קדיש דליהוי בסוג יהא שמיה דאגדתא, וזהו מנהג ולא מן הדין. והיינו דקאמר הרמב"ם בפ"ה המשנה, נהגו וכו'.

**#2 Kaddish for the Unlearned - only what is concrete and clear to them-****מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן נד**

אולם צ"ל כיון דלא נתקן קדיש זה רק בשביל ע"ה שהיו מתאספין לדרוש להם באגדות מה שיבינו כמו שפרש"י וא"כ ממילא במשנה דלא היו מבינים ולא היו אומרים להם דלמאי יאמרו להם דבר אשר אין תועלת במו כי לא אחד בהם אשר ידע הדין היוצא ממנו ואם התנאים העוסקים במשנה נקראים מבלי עולם לפי שאין שורש הדין יוצא מזה שעדיין אנו צריכין למודעי להפלפול שמפלפל בש"ס ופעמים אתיא דלא כהלכתא כמו שפרש"י וא"כ מכ"ש לע"ה שאין להם תועלת בזה וכיון שלא אמרו להם משניות רק דינים אשר יש תועלת בהם לכך לא נתקנה הקדיש על זה ולכך גם בפרקי אבות אם כי הם מילי דחסידות ונכללו בו כמה וכמה דינים מ"מ כיון שאין תועלת בהם לע"ה לכך לא אמרו קדיש על זה וז"ב

ומעתה הך דרחב"ע דהוא דרש א"כ מה לי בזה שהוא משנה כיון דיש בו דרש וע"ז נקבע \*הקדיש ושפיר כתב הרמב"ם דאומרים עליו קדיש משא"כ פרקי אבות דממנ"פ מה שנכללו בו דינים אין תועלת בהם בלתי הפלפול ומה שהם מילי דחסידותא ואין דין יוצא מזה גם על זה לא נתקנה הקדיש וז"ב ומעתה צדקו דברי רבינו ז"ל בס' אהבה דבאמת בתלמוד שבע"פ דזהו עיקר לימוד הדינים כמו שביאר שם בתשובה פשיטא דאומר עליו קדיש ורק על המשנה בלבד דאין בה מלתא פסיקתא אין אומרים עליו קדיש

Rabbi Mordechai Ze'ev b. Rabbi Yitzchak Aharon HaLevi Ettinger was born to a Chassidic rabbinic family in Lvov, in 5564 (1894)

**ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע הערות סימן נד**

מה שכתב בדעת הרמב"ם, דיש לחלק אם מבינים הלימוד דאז אומרים קדיש על (הגמ'), אבל שאר המון העם שאינם מבינים בגמ' ובמשניות וגם הת"ח שלומדים המשנה בלא פירוש אלא מחזירים לשון המשנה, לא שייך לומר הקדיש אלא בעבור המשנה רבי חנניא בן עקשיא וכו', שהיא אגדה שמבינים אותה, ולכך העולם עומד על קדיש זה שיש בו שני דברים, על לימוד התורה וקידוש השם בעשרה

